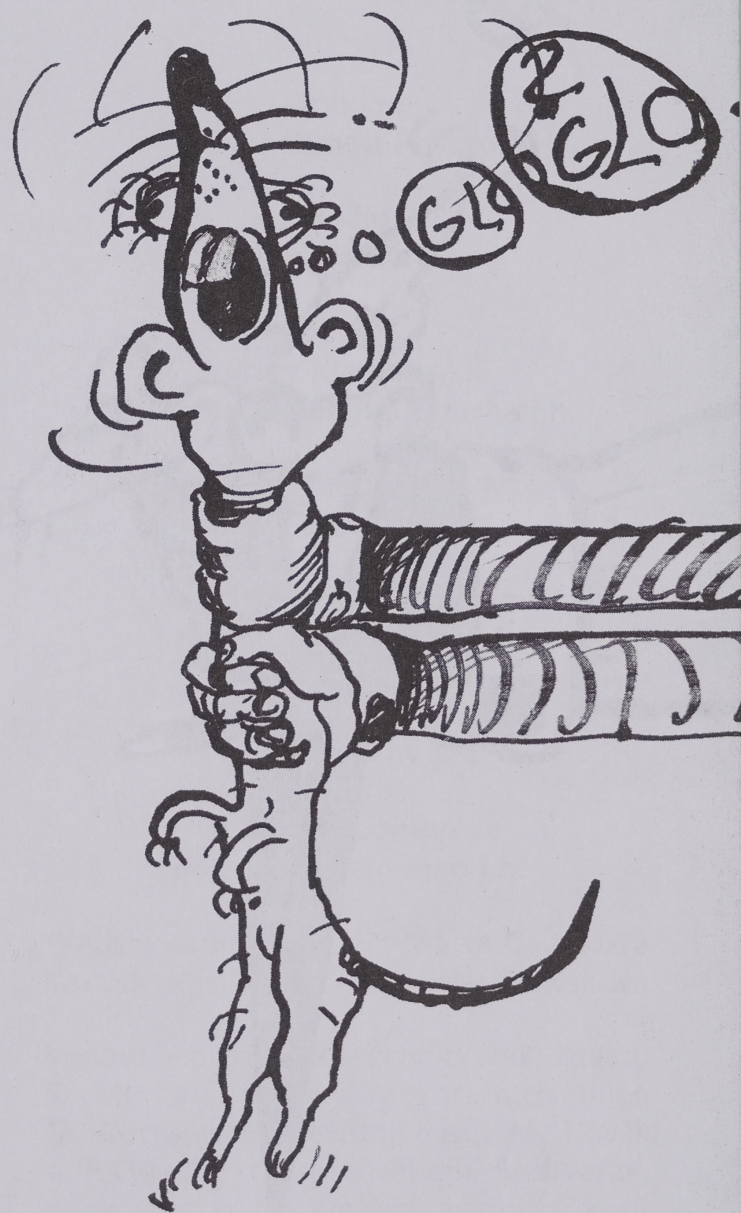

past na myši

Agatha Christie

Premiéra 20. května 2000 v Domě kultury Vítkovice, a. s.

Agatha Christie
Past na myši
(The Mousetrap)

Překlad
Luba a Rudolf Pellarovi

Režie
Václav Klemens j.h.

Úprava
Václav Klemens j.h.
a **Dr. Karel Kaldivo Effatha j.h.**

Dramaturgie
Karel Tománek j.h.

Výtvarník scény a kostýmů
Marta Roszkopfová j.h.

Hudba
Norbert Lichý j.h.

Odborná spolupráce
por. JUDr. Otto Prso j.h.

Představení řídí
Text sleduje

Marta Celárková
Věra Kryšková

Vedoucí provozně technického útvaru
S. Muntág, vedoucí dekoračních dílen
M. Kožušníková, jevištní mistři M. Novák
a P. Novák, mistr osvětlení S. Dvořák,
mistr zvuku B. Wojnar, vedoucí krej-
čovny E. Zapletalová, mistr vlásen-
kárny R. Helmešová, mistr garderoby
Z. Nezhybová, vedoucí rekvizit A. Václavíková.

Osoby a obsazení:

Mollie Ralstonová : Lenka Čermáková

Giles Ralston : David Viktora

Kryštof Wren : Vladimír Polák

Paní Boylová : Veronika Forejtová

Major Metcalf : Milan Šulc

Slečna Casewellová : Apolena Veldová

Pan Paravicini : Vladimír Čapka

Detektiv seržant Trotter : František Strnad

Nikdo, zdá se, neprožívá muka oběti - lidé jsou jen plni lítosti nad mladým zabijákem, protože je mladý.

Agatha Mary Clarissa Miller Christie Mallowan se narodila 15. září 1890 v Ashfieldu, v přímořském letovisku Torquay (jižní Anglie) jako nejmladší dítě Fredericka Alvaha Millera, amerického vystěhovalce, a jeho anglické ženy Clarissy Boechmer. V dětství na ni měla - kromě rodičů a bratra - největší vliv sestra, Madge...

POTĚŠENÍ A STRACH*

Moje sestra měla hru, která mě okouzlovala i naplňovala hrůzou zároveň. Byla to hra „na starší sestru“. Spočívala v tom, že k naší rodině jakoby patří ještě nejstarší sestra, starší než my obě. Je šílená a žije v jedné jeskyni u Corbin's Headu, ale občas přichází domů. S mou sestrou si jsou podobné k nerozeznání, až na hlas, který má úplně jiný. Děsivý hlas, ti chý a mazlivý.

„Víš, kdo jsem, vid', miláčku? Jsem tvoje sestra Madge. Nemyslíš si, že jsem někdo jiný, že ne? Nic takového si přece nemyslíš?“

Vždycky jsem pocítovala nepopsatelnou hrůzu. Samozřejmě jsem bezpečně věděla, že to Madge jenom hraje - ale hraje to skutečně? Není to třeba pravda? Ten hlas - ten pohled

prohnaně uhýbající stranou. Je to ta starší sestra!

Maminka se zlobívala. „Nepřeju si, abys to dítě touhle hloupou hrou děsila, Madge.“

Madge odpovídala docela právem: „Ale ona to po mně chce.“

Chtěla jsem to. Ptávala jsem se: „Přijde už brzy starší sestra?“

„Nevím. Chceš, aby přišla?“

„Ano - ano, chci...“

Přála jsem si to skutečně? Myslím, že ano.

Můj požadavek nikdy nebyl splněn ihned. Asi tak za dva dny někdo zaklepal na dveře dětského pokoje a ozvalo se:

„Smím dál, miláčku? To jsem já, tvoje starší sestra...“

Ještě o mnoho let později stačilo, aby Madge nasadila hlas starší sestry, a mně přeběhl mráz po zádech...

...První výrazný zlom v jejím životě se odehrál až v roce 1906, během studií v Paříži. Tehdy se zdálo, že by z Agathy mohla být výborná zpěvačka a klavíristka. Avšak přirozená ostýchavost před publikem jí zabránila zvolit si uměleckou dráhu. O jejím životním osudu se rozhodlo už mnohem dříve...

PRVNÍ POVÍDKA

Jednoho ošklivého zimního dne jsem ležela v posteli a zotavovala se z chřipky. Byla jsem unuděná. Přečetla jsem si spoustu knih, třináctkrát se pokusila zdolat královskou hru, úspěšně jsem si vyložila harfu a teď už mi nezbývalo než hrát sama se sebou bridž. Maminka nahlédla do pokoje.

„Proč nenapišeš nějakou povídku?“ nadhodila.

„Povídku?“ zeptala jsem se dost ohromeně.

„Ano,“ řekla maminka. „Jako Madge.“

„Ach, to bych asi neuměla.“

„Proč ne?“ zeptala se.

Proč by to vlastně nešlo, ovšem...

„Nemůžeš vědět, že to neumíš,“ prohlásila maminka, „když jsi to nikdy nezkusila.“

V tom měla pravdu. Nečekaně jako vždy odešla a za pět minut se objevila se sešitkem v ruce. „Z jedné strany je v něm jen pár záznamů, co se posílalo do prádelny,“ pravila, „jinak je čistý. Hned se můžeš dát do povídky.“

Když maminka přišla s tím, že by se něco

mělo udělat, člověk to vlastně vždycky udělal. Posadila jsem se v posteli a začala uvažovat o napsání povídky. Rozhodně to bylo lepší než si zase vykládat pasiáns.

Už si nevzpomínám, jak dlouho mi psaní trvalo, dlouho asi ne, vlastně mám dojem, že druhý den večer jsem byla hotova. Váhavě jsem nakousla několik různých témat, pak od nich upustila, a nakonec mne strhlo zaujetí a psala jsem jako o závod. Bylo to vyčerpávající a mému zotavování to neprospělo, ale také to bylo vzrušující.

Tahle moje první povídka se jmenovala Dům krásy. Není to žádné mistrovské dílo, ale vcelku je, myslím, dobrá; ze všeho, co jsem kdy napsala, první trochu slibná věc. Napsaná samozřejmě amatérsky a poznamenaná vlivem všeho, co jsem za poslední týden přečetla. To je něco, čemu se těžko ubráníte, když začínáte psát. Očividně jsem před tím četla D. H. Lawrence. Vzpomínám si, že Opeřený had, Synové a milenci, Bílý páv a podobně byly v té době mou oblíbenou četbou. Tahle první povídka byla hodně precízní a napsaná tak, že se dalo těžko přesně uhodnout, co měla autorka na mysli, ale přestože je styl odvozený, příběh sám svědčí přinejmenším o představitosti.

Potom jsem napsala další povídky - Volání křídel, Osamělý bůh, krátký dialog mezi hluchou dámou a nervózním mužem na večírku a hrůzoplýný příběh o seanci (který jsem o mnoho let později přepracovala). Všechny ty povídky jsem napsala na Madgeině stroji - měl značku Empire, jak si vzpomínám - a s nadějí je odesílala do různých časopisů, čas od času pod rozmanitými pseudonymy, jak mě právě napadly. Madge kdysi užívala jména Mostyn Miller, já jména Mack Miller, jež jsem později změnila na Nathaniel Miller (tak se jmenoval můj dědeček). Valnou naději na úspěch jsem neměla a také jsem se ho nedočkala. Povídky se všechny obratem vracely s obvyklou vytáčkou: „Vydavatel bohužel...” Pak jsem je zase zabalila a poslal do nějakého časopisu...

24. prosince 1914 se Agatha Christie poprvé vdala. O pět let později se narodila její jediná dcera, Rosalind, a o další čtyři roky později se - v té době již uznávaná spisovatelka - rozvedla...

JAK NA TO

Zápletky mě vždycky napadnou v úplně náhodných okamžicích: když jdu po ulici nebo když si se zvláštním zájmem prohlížím kloboučnictví, bleskne mi náhle hlavou báječný nápad a já si pomyslím: „Takhle by se dal ten zločin šikovně zamaskovat, aby nikdo neviděl, v čem je háček.” Jistě, všechny potřebné detaily je ještě třeba vypracovat a postavy se musí poněmáhlu vplížit do vědomí, ale svůj báječný nápad si zaznamenám do sešitu.

Potud by bylo všechno v pořádku - jenže soustavně se mi stává, že ten sešit ztratím. Obvykle jich mám po ruce asi půl tuctu; dělávala jsem si do nich poznámky o tom, co mě napadlo, nebo o nějakém jedu či droze, anebo o nějakém chytrém podvůdku, o němž jsem se dočetla v novinách. Kdybych měla tyhle poznámky pěkně roztríděné a seřazené a označené, ušetřilo by mi to samozřejmě spoustu trápení. Ovšem občas je to zážitek, probírat se hromádkou starých poznámkových sešitů a najít tam něco naškrábnutého, jako třeba: „Případná zápleтка - udělej to sama - děvče a ne doopravdy sestra - srpen” - a cosi jako jako náčrtek zápletky. O co v tom jde, to už si nepamatuji; ale často mě to podnítlí, i když třeba ne napsat právě onu zápletku, napsat alespoň něco jiného.

...Když jsem začínala psát detektivky, vůbec mě nenapadlo je kriticky posuzovat nebo se vážně zamýšlet nad zločinem. Detektivní příběh pro mne byl příběh o stíhání; do značné míry také příběh s určitou morálkou; v podstatě to byla stará lidová moralita, popření Zla a vítězství Dobra. V těch dobách kolem války z roku 1914 nebyl ten, kdo páchal zlo, hrdinou; nepřítel byl špatný, hrdina byl dobrý; tak to zkrátka a dobře bylo. Tehdy jsme si ještě nezačali libovat v psychologii. Stejně jako každý, kdo psal nebo četl knihy, jsem byla proti zločinci a pro nevinnou oběť.

V roce 1920 předala Christie vydavatelům svůj první román - Záhadná událost ve styleském sídle (The Mysterious Affairs at Styles), ve kterém se poprvé objevil výstřední belgický detektiv Hercule Poirot. Skutečně „známou spisovatelkou” se ale stala až v roce 1926 - díky románům Vražda Rogera Ackroyda (The Murder of Roger Ackroyd). V tomtéž roce však smrt

Agathiny matky spolu s manželskou krizí vedly k jejímu nervovému zhroucení, které vyvrcholilo široce diskutovaným a publikovaným záhadným zmizením Agathy v prosince 1926. Manželé Christieovi byli rozvedeni v dubnu 1928.

ZABIJÁCI A TI DRUZÍ

Děsí mne, že na nevinném jako by nikomu nezáleželo. Když čtete o případu vraždy, nikoho nejímá hrůza nad obrazem třeba droboučké staré paní v malé trafice, jež se otočí, aby mladému hrdlořezovi podala krabičku cigaret, a je přepadena a ubita k smrti. Nikoho jako by nezajímal její děs a její bolest a posléze milosrdné bezvědomí. Nikdo, zdá se, neprožívá muka oběti - lidé jsou jen plni lítosti nad mladým zabíjákem, protože je mladý.

...Nebojme se přiznat, že co my považujeme za defekty, byly kdysi přednosti. Nebýt bezohledný, nebýt surový, nebýt naprosto nemilosrdný, nebyl by člověk patrně uhájil existenci; velice rychle by byl smazán z povrchu zemského. Špatný člověk dneška je možná úspěšný člověk minulosti. Tehdy takových bylo zapotřebí, teď už jich však zapotřebí není a znamenají nebezpečí.

Jedinou nadějí by podle mě asi bylo odsoudit takovou kreaturu k nuceným službám ve prospěch společnosti. Můžete svému zločinci dát na vybranou mezi číší bolehlavu a tím, že by se nabídl třeba k experimentálnímu výzkumu. Je mnoho oblastí výzkumu, zvláště v medicíně, v nichž je jako pokusného objektu navýsost zapotřebí člověka - zvířata nepostačují. V současné době, připadá mi, vědec sám, zapálený badatel, riskuje vlastní život, ale mohla by existovat lidská morčata, lidé, kteří by se namísto pro smrt rozhodli pro určité období pokusů, jejichž vina, pokud by přežili, by byla odčiněna a oni by mohli odejít jako svobodní lidé, už bez Kainova znamení na čele.

...Třeba lékaři vymyslí na špatnost nějakou fyzickou léčbu - umějí nám sešívát srdce, umějí nás zmrazovat - jednoho dne třeba dokáží uspořádat naše geny jinak, pozměnit naše buňky. Pomyslete jen, kolik bývalo kreténů, kteří za intelekt vděčí překvapivému objevu, co s vámi dokáže udělat snížená nebo zvýšená činnost štítné žlázy.

Tohle všechno mě zřejmě odvedlo hodně

daleko od detektivek, ale snad to vysvětluje, proč mám větší zájem o své oběti než o své zločince. Čím vášnivěji oběť žije, tím větší za ni cítím pobouření a jsem plna triumfálního štěstí, když téměř jistou oběť vyvedu z údolí smrti.

V roce 1930 se Agatha Christie vypravila Orient Expressem za svými přáteli archeology do starodávného města Uru. Tato cesta znamenala zlom v jejím životě - potkala zde totiž Maxe Mallowana, o 15 let mladšího archeologa, za kterého se zanedlouho ve skotském Edinburgu provdala. O svém muži prohlásila: „Mít za muže archeologa má jednu obrovskou výhodu. Čím jste starší, tím jste pro něj zajímavější...“

MÁ PRACOVNA

Nikdy jsem neměla žádný vysloveně svůj pokoj či určité místo, kam bych se uchylovala při psaní. V pozdějších letech mi to působilo velké potíže, neboť kdykoli se mnou přišel někdo udělat interview, první přání bylo vyfotografovat mě při práci. „Ukažte mi, kde píšete své knihy.“

„Ach, všude.“

„Ale máte přece svoje místo, kde vždycky pracujete?“

Jenže já jsem neměla. Nepotřebovala jsem než pevný stůl a psací stroj. Teď už jsem psala přímo do stroje, i když jsem si první kapitoly a občas i nějakou další většinou napsala rukou a potom je překlepala. Druhé místo na psaní byla ložnicová skříňka na umyvadlo s mramorovou deskou; stůl v jídelně se v době mezi jídly také hodil.

Moje rodina obvykle zaznamenala blížící se aktivitu slovy: „Hele, paňčka už je zase v tom.“

...Od mnoha přátel slýchám: „Vůbec nevím, kdy ty svoje knihy píšeš, protože jsem tě nikdy neviděl psát nebo někam odcházet psát.“ Zřejmě se chovám jako psi, když zmizí se svou kostí: na slabou půlhodinku se vytratí. Sebevědomě se pak vrátí, na čumáku bláto. Se mnou je to skoro taky tak. Byla jsem poněkud nesvá, když jsem se chystala psát. Ale jakmile jsem mohla odejít, zavřít dveře a přimět lidi, aby mě nevyrušovali, pak jsem byla schopna psát jako divá, nadobro propadlá tomu, co dělám.

Ve třicátých letech rozdělovali novomanželé svůj čas mezi několik domovů v Anglii a archeologické expedice na Středním Východě. Během druhé světové války sloužil Max Mallowan jako styčný důstojník v severní Africe, zatímco Agatha pracovala ve výdejně léků.

Po válce manželé Mallowanovi obnovili své cesty na Střední Východ a pokračovali v nich ještě dalších deset let.

Začátkem padesátých let dosáhla vrcholu druhá kariéra Agathy Christie - tentokrát jako autorky divadelních her. V Londýně byla uvedena její slavná *Past na myši* (The Mousetrap, 1952) - do dnešního dne má na svém kontě už přes 18 000 repríz a nic nenavědčuje tomu, že by se blížila derniéra...

PAST NA MYŠI

Volali mi z rozhlasu. Prý jestli bych nenapsala krátkou rozhlasovou hru do programu, který chystají k jakési slavnostní příležitosti týkající se královny Mary. Projevila přání, aby tam bylo něco ode mne, protože má ráda mé knížky. Ta představa mě lákala. Usilovně jsem přemýšlela, přecházela sem a tam, a pak jim zatelefonovala a řekla, že ano. Napadlo mě něco, co by se mohlo hodit, a napsala jsem malý rozhlasový skeč „Tři slepé myšky“. Pokud vím, královně Mary se líbil.

Zdálo se, že tím všechno skončilo, ale krátce nato jsem dostala návrh, abych „Tři slepé myšky“ rozšířila na příběh. „Poslední víkend“, který jsem zdramatizovala, se hrál v režii Petera Saunderse a měl úspěch. Mně samotné se tak líbil, že jsem začala uvažovat o tom, pokusit se o další hru. Proč nenapsat místo knihy hru? Je to mnohem zajímavější. Jedna kniha za rok mi finance zajistí, tak bych se teď mohla pobavit v jiné oblasti.

Čím více jsem o „Třech slepých myškách“ uvažovala, tím více se mi jevilo, že bych je z dvacetiminutové rozhlasové hry mohla rozšířit na napínavou hru o třech dějstvích. Potřebovalo to přidat několik postav, propracovat pozadí i zápletku a ponenáhlu stupňovat napětí k vyvrcholení. Myslím, že „Past na myši“, jak jsem jevištní zpracování „Tří slepých myšek“ nazvala, má mimo jiné proti jiným hrám tu přednost, že byla napsána skutečně podle *précis*, takže bylo třeba jen holou kostru obalit masem. Od samého začátku tu všechno mělo správné proporce.

Přispělo to k tomu, že hra má dobrou stavbu.

Lidé se mě vždycky ptají, čemu úspěch „*Pasti na myši*“ přičítám. Kromě toho, že na to samozřejmě odpovídám „Šťěstí!“ - protože to je štěstí, řekla bych, že přinejmenším z devadesáti procent štěstí -, vidím jediný předpoklad v tom, že v téhle hře si pro sebe něco najde téměř každý: přijdou si v ní na své lidé všech věkových skupin i zálib. Baví se mladí lidé, baví se starší lidé, studenti i jejich profesori. Ale když se nad ní zamyslím a snažím se nebýt ani nafoukaná, ani přehnaně skromná, myslím, že jako hra určitého typu - tedy jako lehká hra vyvolávající smích i napětí - je dobře postavená.

Při prvním uvedení hráli dvě hlavní role Richard Attenborough a jeho okouzující žena Sheila Simová. Vytvořili velice krásné představení. Milovali tu hru, věřili v ni a Richard Attenborough hrál svou úlohu velice promyšleně. Zkoušky se mi líbily - všechno se mi líbilo.

Potom se začalo konečně hrát. Musím říci, že jsem ani v nejmenším neměla dojem, že stojím na prahu velkého úspěchu nebo čehokoli, co by se mu být vzdáleně mohlo podobat. Připadalo mi, že to jde docela dobře, ale vzpomínám si - nevím už, zda to bylo na premiéře či později, patrně na začátku turné v Oxfordu -, když jsem na to šla s nějakými známými, smutně jsem si pomyslela, že to není ani ryba ani rak. Vložila jsem do toho příliš mnoho humorných situací; vyvolává to příliš mnoho smíchu, a tím hra nutně ztrácí na napětí. Ano, pamatuji se, že jsem z toho byla trochu deprimovaná.

Naproti tomu však Peter Saunders, režisér, na mě zlehka pokývl hlavou a pravil: „Žádný strach! Tipuji, že to poběží přes rok - tak čtrnáct měsíců tomu dávám.“

„Tak dlouho se to hrát nebude,“ řekla jsem. „Snad osm měsíců. Ano, tak osm měsíců.“

A vidíte, hraje se dodnes. Přiznám se, že mi to připadá neuvěřitelné. V Ambassadors Theatre, kde se hra uvádí, museli pořídit dokonce nová sedadla - a novou oponu. Teď slyším, že se mají dělat nové kulisy - ty staré jsou už příliš odřené. A lidi pořád ještě chodí.

Proč by se zábavná celovečerní hra měla uvádět tolik let? Zázraky se bezesporu dějí.

V roce 1956 byla Agatha Christie Mallowan jmenována Komanderem britského imperia (C. B. E.) a v roce 1971 jí královna Alžběta udělila titul „Dáma britského imperia“.

Obvykle jsou premiéry utrpení, utrpení k nepřezítí. Člověk má pouze dva důvody na ně chodit. Jedním je ten - motiv nikoli nešlechtný -, že si ji musejí prodělat chudáci herci, a pokud se nevydaří, není spravedlivé, aby tam autor nebyl a nesdílel jejich muka. Některé ty hrůzy jsem poznala při premiéře „Alibi“. Text předpisuje, aby sluha a lékař klepali na zamčené dveře pracovny a čím dál vylekanější je potom vyrazili násilím. Při premiéře dveře na násilné otevření nepočkaly - ochotně se otevřely, ještě než se jich dotkli, a poskytly podívanou na mrtvolu, jak se právě ukládá do patřičné polohy. Od té doby jsem pak už vždycky měla děs ze zamčených dveří, ze světel, která nezhasnou, když celý vtip je v tom, že mají zhasnout, a ze světel, která se nerozsvítí, když celý vtip je v tom, že se mají rozsvítit. Tohle jsou v divadle opravdu muka.

Druhý důvod pro to, aby člověk chodil na premiéry, je samozřejmě zvědavost. Víte, že to pro vás bude hrozné; že budete nešťastní; že budete vnímat všechno, co nevyjde, každé ujeté slovo, každý žblebt a zapomenutý text a opožděnou repliku. Ale nutí vás tam jít nepřekonatelná zvědavost Kiplingova slůněte - musíte to vidět na vlastní oči. Když vám to bude líčit kdokoli jiný, nebude to k ničemu. Jste tedy tam, celí rozechvělí, střídavě vám je zima a horko a modlíte se, aby si nikdo nevšiml, kde jste zalezli v zadních řadách balkónu ...

Po zranění nohy v roce 1971 se začal zhoršovat zdravotní stav Agathy Christie. Její poslední oficiální vystoupení na veřejnosti proběhlo o tři roky později při premiéře filmu „Vražda v Orient Expressu“, které se zúčastnila i samotná královna a členové královské rodiny.

Agatha Christie zemřela ve svém domě ve Wallingfordu 12. ledna 1976 a o čtyři dny později byla pochována na hřbitově v Chelsey.

Zájem o její dílo ale nikterak neustal. Napsala přes 80 románů a povídkových souborů a 19 divadelních her. Od roku 1920 se prodala více než miliarda výtisků jejích knih, které byly přeloženy do více jazyků než Shakespeare. V tomto směru Agathu Christie překonala jen Bible.

DIVADELNÍ HRY AGATHY CHRISTIE:**

1928	Alibi
1930	Black Coffee
1936	Love from a Stranger
1937	Akhnaton
1940	Peril at End House (Hercule Poirot zasahuje)
1943	Ten Little Niggers (Deset malých černoušků)
1945	Appointment with Death (Schůzka se smrtí)
1946	Hidden Horizon (Smrt na Nilu)
1949	Murder at the Vicarage (Vražda na faře)
1951	Hollow (Poslední víkend)
1952	The Mousetrap (Past na myši)
1953	Witness for the Prosecution (Korunní svědek)
1954	Spider's Web
1956	Towards Zero (Nultá hodina)
1958	The Unexpected Guest (Neočekávaný host)
1958	Verdict
1960	Go Back for Murder (Pět malých prasátek)
1962	Rule of Three - Afternoon at the Seaside (Trojčlenka - Odpoledne na moři)
1962	Patient and The Rats (Pacient a krysy)
1972	Fiddlers Three

* Proložené jsou zvýrazněny úryvky z knihy Agathy Christie „Vlastní životopis“ (Přel.: Hana Žantovská)

** V závorce jsou uvedeny názvy českých překladů

Program vydalo Národní divadlo
moravskoslezské v Ostravě,
ředitel L. Golat, šéf činohry J. Deák,
redakce programu K. Tománek,
výtvarník programu a plakátu M. Pražák,
jazykové korektury Š. Nevidalová.
Sazba Studio UPGRADE,
tisk Ostravské tiskárny, a.s.
Plakát k inscenaci je možno zakoupit
v předprodeji divadla.
Veškerá práva k provozování díla zastupuje
AURA PONT a DILIA.

NDM

Generální sponzor:

KOVIT a.s.
výkup a prodej kovového odpadu

Mediální partneři NDM

Moravskoslezské noviny
SVOBODA

HRAVÉ
RÁDIO
HELLAX
93,7 FM

ČESKÝ ROZHLAS
OSTRAVA
107,3 FM • 105,3 FM • 99,0 FM • 95,5 FM • 89,5 FM • 88,7 FM

Realizováno za finanční podpory
Ministerstva kultury České republiky

